

Гайворонський Є.П.,
к.ю.н., доцент кафедри фінансового та
адміністративного права
Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТЬБІ З КОНТРАБАНДОЮ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

В статті розглядаються питання протидії контрабанді культурних цінностей із застосуванням заходів міжнародного співробітництва. Автор пропонує ширше використовувати канали Інтерполу, підвищити рівень взаємодії працівників правоохоронних органів різних країн.

В статье рассматриваются вопросы противодействия контрабанде культурных ценностей с применением мер международного сотрудничества. Автор предлагает шире использовать каналы Интерпола, повысить уровень взаимодействия работников правоохранительных органов разных стран.

The article deals with the issues of combating trafficking of cultural property with the use of international cooperation. Author offering greater use of Interpol channels, improve law enforcement cooperation in different countries.

Постановка проблеми. За своєю правовою природою контрабанда культурних цінностей (далі - КЦ) є злочином міжнародного характеру – діянням, яке посягає на нормальні відносини між державами, наносить шкоду мирному співробітництву у різних сферах відносин (економічних, соціально-культурних, майнових та ін.), а також організаціям та громадянам; це діяння карається або згідно до норм, встановлених у міжнародних угодах, або згідно норм національного кримінального законодавства у відповідності до цих угод [1, с. 111]. Окрім того, контрабанда культурних цінностей характеризується високим ступенем організованості, технічної оснащеності та міжнародними зв'язками [2, с. 106; 3, с. 22]. Усвідомлюючи транснаціональний характер цього злочину, можна зробити висновок про неможливість ефективної боротьби з ним без використання заходів міжнародного співробітництва.

Ступінь наукової розробки теми. Аналізуючи публікації стосовно даної тематики, слід зазначити, що вітчизняних досліджень небагато: це публікації Шморгуна О., Додіна Є.В., Дьоміна Ю.М. та деякі інші. Серед російських авторів окремих аспектів цього питання торкалися, зокрема, Ліхачева О.Ю., Галанжин Е.Ф., Марущак В.П., Башкирева Н.Н. Проте більш докладне дослідження на українських матеріалах контрабанди саме культурних цінностей досі не здійснювалось.

Метою цієї статті є окреслення основних напрямків міжнародного співробітництва у боротьбі з контрабандою культурних цінностей та шляхів їх поліпшення.

Виклад основного матеріалу. Подальшого удосконалення вимагає як правова база (внутрішня та міжнародна), так і механізм виконання відповідних міжнародних угод. Проілюструємо це таким прикладом. Конвенція ЮНІДРУА щодо викрадених або незаконно вивезених культурних цінностей від 24 червня 1995 р. закріплює, що покупці культурних цінностей з інших країн не будуть застосовувати презумпцію добросовісності продавця. Продавець має довести та надати безумовні гарантії того, що конкретний предмет не було викрадено або незаконно вивезено з країни свого походження. Згідно п.2 ст.3 Конвенції той предмет, який походить з незаконних археологічних розкопок (або хоча й походить із законних розкопок, але є незаконно вилученим) розглядається як викрадений. Однак міжнародні аукціони культурних цінностей «Крісті» та «Сотбіс», а також чисельні закордонні антикварні магазини (передусім в Західній Європі та США) здійснюють торгівлю культурними цінностями, в тому числі з території України, практично без обмежень. Відповідні культурні цінності часто не мають документів щодо законності їх придбання і фактично є незаконно вивезеними з території України. «Відмивання» культурних цінностей (аналогічне «відмиванню» грошей) відбувається шляхом включення їх у престижний аукціон або шляхом продажу через антикварний магазин чи інший легальний заклад торгівлі. Якщо даний предмет буде придбано, він буде мати документацію аукціону чи магазину. Отже, слід вимагати реального застосування вищезазначених та інших положень міжнародних угод в країнах, до яких контрабандою вивозяться культурні цінності з України. З такими країнами необхідно укласти двосторонні угоди, які б супроводжувалися детальними коментарями до внутрішнього законодавства, яке стосується протидії контрабанді культурних цінностей.

У той же час боротьба з контрабандою культурних цінностей недостатньо регламентована на міжнародному рівні і потребує більш повної правової бази [4, с. 330]. Оскільки досить часто контрабанду культурних цінностей вчинюють дипломатичні працівники, вважаємо доцільним проведення відповідних міждержавних переговорів та внесення змін у міжнародні угоди для обмеження кола осіб, яким надається митний імунітет. Як варіант, можна передбачити особливий порядок проведення митного контролю цих осіб.

Співпраця Державної митної служби України з митними службами іноземних держав відбувається в рамках багатосторонніх міжнародних митних угод, зокрема Конвенції про надання взаємної адміністративної допомоги у відверненні, розслідуванні та припиненні митних порушень, а також двосторонніх міждержавних угод про співробітництво в митних справах. На їх підставі забезпечується направлення та опрацювання запитів на отримання інформації, необхідної для проведення розслідувань.

Однак за експертними оцінками, міжнародне співробітництво митних та правоохоронних органів на практиці виявляє себе досить слабо, оскільки інформація щодо боротьби зі злочинністю, як правило, приховується від представників правоохоронних структур іноземних держав. Проте варто пам'ятати, що інформація про культурну спадщину окремої країни – це частина інформації про світове культурне надбання. Ці відомості потрібно зробити загальнодоступними у рамках співробітництва правоохоронних органів різних країн, оскільки підвищення ефективності боротьби з незаконним вивезенням КЦ прямо залежить від взаємного обміну інформацією щодо наявності торговельних об'єктів із їх продажу, власників предметів мистецтва та культури, каналів надходження антикваріату.

Значна частина інформації передається з урахуванням взаємної довіри між керівниками правоохоронних структур суміжних країн. Однак організація боротьби з контрабандою не повинна ґрунтуватися тільки на добрих робочих контактах керівників відповідних органів. Має бути створена ефективно функціонуюча система обміну інформацією, яка дозволила б створити постійно діючі перешкоди для незаконної діяльності контрабандистів. Є пропозиція створити окрему інформаційно-пошукову систему, що дозволяє координувати дії правоохоронних органів суміжних країн по розшуку й затримці злочинців. Доцільне створення єдиної бази даних щодо КЦ, які було викрадені або затримано під час незаконного переміщення через митні кордони. Наприклад, в Міністерстві внутрішніх справ Російської Федерації сформовано єдиний банк даних про викрадені КЦ, які можуть стати контрабандою [5, с. 164]. Можлива організація під егідою ЮНЕСКО міжнародного обміну інформацією про кон'юнктуру та ціни, за якими відбувається продаж КЦ на аукціонах та в антикварних магазинах.

Особливо важливим є налагодження співпраці митних, правоохоронних та контролюючих органів країн-учасниць СНД, оскільки в умовах певної «відкритості» кордонів України з країнами СНД зусиллями Державної митної служби України можливо затримати лише певну частину незаконно переміщуваних цінностей. Більш тісному співробітництву митних і правоохоронних органів країн-учасників СНД у справі припинення незаконного вивезення культурних цінностей буде сприяти взаємний обмін інформацією про факти розкрадання з архівних фондів, музеїв і приватних колекцій.

Окрім обміну інформацією, співробітництво правоохоронних органів має полягати в наступному: 1) спільна підготовка кадрів та підвищення їх кваліфікації; 2) проведення нарад та семінарів з метою обміну досвідом роботи; 3) здійснення спільних наукових досліджень для розробки заходів боротьби з контрабандою; 4) обмін зразками бланків дозвільних документів та відбитків печаток, з метою запобігання переміщенню КЦ за допомогою фальшивих документів; 5) негайне повідомлення про затримку КЦ, що незаконно вивозяться; 6) створення спільних груп для боротьби з

контрабандою КЦ з числа співробітників відповідних підрозділів митних служб; 7) активізація роботи по виявленню й поверненню КЦ, незаконно вивезених з України.

З метою налагодження міцного ділового контакту співробітникам митних та правоохоронних органів доцільно здійснювати наступне: 1) виконання в рамках закону усних прохань співробітників правоохоронних органів іноземних держав; 2) особисте знайомство співробітників митних та правоохоронних органів, обмін номерами службових і мобільних телефонів; 3) надання повсякденної допомоги в організації оперативно-розшукових заходів та слідчих дій; 4) по можливості швидке виконання письмових доручень і т.п.

Для рішення проблеми боротьби з незаконним оборотом культурних цінностей *необхідне використання каналів Інтерполу*. Діяльність Інтерполу полягає в рішенні практичних питань боротьби зі злочинними посяганнями на КЦ та будується на тісному співробітництві з ЮНЕСКО та іншими міжнародними організаціями. У 1977 році Інтерполем було прийнято рекомендацію по створенню в державах спеціальних поліцейських служб, сферою діяльності котрих буде розслідування посягань на культурні цінності. Серед іншого, Інтерполем проводиться підготовка спеціалістів в даній сфері. Різке зростання посягань на КЦ наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. змусило Генеральний секретаріат Інтерполу активно протидіяти незаконному обігу КЦ. У зв'язку з цим Інтерполем було розроблено декілька програм. Зокрема, з 1996 року розробляється спеціальна програма «Icons» («Ікони»), у якій взяли участь багато країн – членів Інтерполу [6, с. 68].

На 59-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу було прийнято резолюцію № 9, у відповідності до якої опис, відмінні риси, а також фотографії викрадених предметів повинні в максимально короткі строки направлятися у всі країни за каналами Інтерполу [7, с. 169]. З 1994 року система автоматизованого пошуку інформації Генерального секретаріату Інтерполу дозволяє отримати відомості щодо тих предметів, які сприяють вчиненню контрабанди КЦ, або полегшують ідентифікацію осіб, причетних до контрабанди, або є предметами контрабанди чи злочинів, пов'язаних з незаконним обігом КЦ, а саме: про викрадені предмети мистецтва й антикваріату, про фальшиві банкноти, підроблені документи, фотографічні зображення відбитків пальців рук і т.п. [8, с. 107]. Також серед цих предметів є речі, вилучені поліцією при різних обставинах, якщо власники предметів не встановлені. Міжнародна база даних Інтерполу нараховує понад 15 тисяч викрадених КЦ [6, с. 68].

За каналами Інтерполу можна отримати інформацію: 1) про КЦ, що перебувають у міжнародному розшуку; 2) про наявність й юридичну адресу організацій (магазинів), що спеціалізуються на торгівлі культурними цінностями в інших державах; 3) про виставляння конкретних творів мистецтва на аукціонах; 4) щодо підтвердження

законності вивезення або ввезення предметів антикваріату; 5) про осіб, які підозрюються або причетні до розкрадань КЦ [9, с. 288].

Інтерпол збирає інформацію про злочинців, які спеціалізуються на злочинних посяганнях стосовно КЦ. Особливо важливою є інформація стосовно осіб, які здійснили крадіжки КЦ або які активно займаються контрабандою КЦ. Окрім того, стосовно конкретної особи може бути розіслане повідомлення Інтерполу з «зеленим кутом» - попередження поліції, що ця особа може вчинити злочин на території тієї або іншої країни.

Для повернення незаконно вивезеного предмету необхідне своєчасне інформування Генерального секретаріату Інтерполу та країн-членів Інтерполу про факти крадіжки та викрадені предмети. Інформація може бути направлена НЦБ Інтерполу у вигляді повідомлення за електронною поштою або у вигляді поштового листа. Інформація заноситься у базу даних Генерального секретаріату та в бази країн-членів Інтерполу. Якщо в наявності є фотографія викраденого предмета, то на нього Генеральним секретаріатом може бути випущено повідомлення про розшук - розшуковий лист Інтерполу. Так, завдяки Інтерполу було повернено в Україну картини, викрадені з Полтавського художнього музею, що мали бути продані на аукціон «Сотбіс» [10].

Висновки. Підводячи підсумки, хочеться зазначити наступне. Цілком очевидно, що протидія контрабанді в цілому та контрабанді культурних цінностей, зокрема, є вкрай ускладненою без застосування заходів міжнародного співробітництва. Необхідним є доопрацювання міжнародно-правової бази, укладення відповідних міжнародних угод, створення механізму контролю за їх виконанням, поліпшення співробітництва митних і правоохоронних органів, більш активне використання каналів Інтерполу; це і повинно стати предметом подальших досліджень.

Використані джерела:

1. Лихачева О.Ю. Контрабанда в структуре международной преступности // Международное право. – 2001. – № 1. – С. 107-114.
2. Панов В. П. Международное уголовное право : учеб. пособие / В. П. Панов. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 320 с.
3. Галанжин Е. Ф. Предупреждение контрабанды : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Е. Ф. Галанжин; НИИ пробл. укрепления законности и правопорядка. – М. : Рос. тамож. акад., 1995. – 24 с.
4. Российское таможенное право : учеб. для вузов / отв. ред. Б. Н. Габричидзе. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 511 с.
5. Жук И. О. Контрабанда: проблемы выявления и раскрытия на современном этапе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / И. О. Жук. – Н. Новгород, 2002. – 238 с.
6. Трунаева Т. Н. Роль Национального бюро Интерпола при Министерстве внутренних дел Российской Федерации в борьбе с посягательствами на культурные ценности и организации возвращения похищенных культурных ценностей в Россию / Т. Н. Трунаева // Сборник докладов и нормативно-правовых актов государств-участников СНГ по проблемам сохранения культурных ценностей. – М., 2001. – С. 68-70.

7. Давлетшина О. В. Уголовно-правовая охрана культурных ценностей в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. В. Давлетшина. – Ростов н/Д., 2003. – 201 с.
8. Васенин О. Н. Взаимодействие следственных и оперативно-розыскных органов при раскрытии и расследовании некоторых видов контрабанды : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. Н. Васенин. – Калининград, 2003. – 177 с.
9. Овчинский В.С. Интерпол. – М.: ИНФРА-М, 2001 – 320 с. – С. 122.
10. Кудржинская К. Возвращение из загранич // Киев. ведом. – 2002. – 30 янв.

Рецензент: д.ю.н. Заросило В.О.

УДК 343.8

Заєць І.С.,

ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВЗАЄМВІДНОСИН ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗІ ЗМІ ЗА КОРДОНОМ

З метою дослідження проблеми запобігання вчинення злочинів щодо представників засобів масової інформації у статті виділено основні напрямки взаємодії судових та правоохоронних органів зі ЗМІ з врахуванням зарубіжного досвіду.

С целью исследования проблемы предотвращения совершения преступлений, относительно представителей средств массовой информации, в статье выделены основные направления взаимодействия судебных и правоохранительных органов со СМИ с учетом зарубежного опыта.

With a research objective of a problem of prevention of fulfilment of crimes, concerning representatives of mass media, in article the basic directions of interaction judicial and law enforcement bodies from mass-media taking into account foreign experience are allocated.

Постановка проблеми. Сучасна українська журналістика функціонує в суспільстві, що переживає перехідний період, який мало чим відрізняється від аналогічних періодів історії зарубіжних країн, що знаходяться на етапі розвиненої демократії. Тому особливої актуальності в умовах сучасної України набуває дослідження проблем правової регламентація взаємовідносин правоохоронних органів зі ЗМІ за кордоном з метою запозичення позитивного досвіду.

Ступінь наукової розробки теми. Значна кількість теоретичних кримінологічних досліджень проблем попередження злочинності, знайшли своє відображення у публікаціях: Ю.М. Антоняна, О.М. Бандурки В.В. Голіни, В.К. Гришука, О.М. Джужи, А.П. Закалюка,